

Centrala förhandlingar

En undersökning om förekomsten
av centrala förhandlingar mellan
fackförbund och arbetsgivarförbund
inom Svenskt Näringsliv 2010–2014

Innehåll

Förord	2
Bakgrund	3
Metod	4
Antalet centrala förhandlingar	5
Arbetare	5
Byggindustri och installation	5
Handel, hotell och restaurang	5
Industri	5
Tjänster	6
Transporter	6
Tjänstemän	6
Byggindustri och installation	6
Handel, hotell och restaurang	6
Industri	6
Tjänster	6
Transporter	6
Antalet centrala förhandlingar i relation till antalet anställda	7
Arbetare	7
Tjänstemän	7
Diskussion	10
Bilaga 1 Deltagande arbetsgivarförbund efter sektorstillhörighet	11

Förord

När en arbetsgivare och den lokala fackföreningen inte kan lösa en tvist på en arbetsplats kan frågan de är oeniga om hänskjutas till central förhandling.

Den här rapporten handlar om omfattningen av centrala förhandlingar mellan fackförbund och arbetsgivarförbund inom Svenskt Näringsliv åren 2010–2014.

Antalet centrala förhandlingar har beräknats genom en enkät ställd till arbetsgivarförbunden inom Svenskt Näringsliv. Samtliga förbund har besvarat enkäten. Undersökningen är den första av sin sort, omfattningen av centrala förhandlingar har inte kartlagts på detta sätt tidigare.

Syftet med undersökningen är att få fram fakta, och att med fakta som grund underlätta en diskussion om vad som kan förklara eventuella skillnader mellan näringslivets olika sektorer.

Rapporten visar att antalet centrala förhandlingar är relativt jämnt fördelat mellan fyra av fem sektorer, mest tydligt när antalet förhandlingar ställs i relation till antalet anställda arbetare respektive tjänstemän inom varje sektor.

Inom byggsektorn är dock antalet centrala förhandlingar markant högre för arbetare och något lägre för tjänstemän jämfört med övriga sektorer. En särskild granskning av det största avtalsområdet inom sektorn, Byggavtalet mellan Svenska Byggnadsarbetareförbundet, Byggnads, och Sveriges Byggindustrier, BI, visar att en stor andel av de centrala förhandlingarna har sin upprinnelse där.

En fråga för fortsatt diskussion är om detta beror på Byggavtalets konstruktion. Kollektivavtalets löner regler byggs på en anställningsform – objektsanställning – som inte längre finns, men som leder till återkommande lokala löneförhandlingar. När löneöverenskommelser inte kan träffas leder det till en stor mängd tvister som förs till centrala förhandlingar för avgörande där eller i Arbetsdomstolen. Det innebär även att arbetsfreden bryts gång på gång.

Vår förhoppning är att detta faktaunderlag kan bidra till diskussion om hur avtalen bör utformas, inte för att frammana tvister, utan för att underlätta konstruktiva lösningar när tvister uppstår. Så kan den svenska modellen stärkas.

Stockholm i december 2015

Peter Jeppsson

Vice vd, Svenskt Näringsliv

Bakgrund

Enligt Medbestämmandelagen har en arbetstagarorganisation – en fackklubb eller en facklig avdelning – rätt att förhandla med en arbetsgivare i frågor som rör förhållandet mellan arbetsgivaren och en medlem i arbetstagarorganisationen.

Om arbetsgivaren och den lokala arbetstagarorganisationen inte kan enas om en lösning har den centrala arbetstagarorganisationen – fackförbundet – rätt att på begäran förhandla med arbetsgivaren. Arbetsgivaren företräds då av sin organisation på central, nationell nivå.

Den här rapporten handlar om omfattningen av centrala förhandlingar på nationell nivå mellan fackförbund och arbetsgivarförbund inom Svenskt Näringsliv angående tvister på arbetsmarknaden åren 2010–2014.

I relationen mellan arbetsgivare och arbetstagare händer det att parterna gör olika tolkningar av lagar och avtal. Tre olika typer av tvister kan identifieras:

- Rättstvister
- Intressetvister
- Medbestämmandetvister

Denna undersökning avser centrala förhandlingar inom dessa tre tvistetyper. Tvistetyperna särskiljs inte. Motparter kan vara såväl LO-förbund som tjänstemannaförbund.

Rättstvist

En rättstvist är en tvist angående hur bestämmelser i lag eller gällande kollektivavtal ska tolkas och tillämpas. En sådan tvist löses genom förhandling, genom avgörande i Arbetsdomstolen eller genom skiljeförfarande.¹

Intressetvist

En intressetvist rör frågor som inte finns reglerade i avtal eller lag och som endast kan avgöras genom förhandling eller ena partens ensidiga agerande. En intressetvist handlar oftast om sådant som regleras i kollektivavtal och löses inte i domstol utan genom avtalsförhandlingar, medling eller stridsåtgärder.

Medbestämmandetvist

En medbestämmandetvist är en tvist där en fackförening påkallar förhandling enligt MBL 10–13 § §. Förhandlingen ska inte handla om vad som är rättsligt riktigt utan snarare om vad som är lämpligt och ändamålsenligt.

¹ Medlingsinstitutets definition, se: <http://www.mi.se/kollektivavtal-lagar/forhandlingar-och-tvister/>

Metod

För att kartlägga hur vanligt det är med centrala förhandlingar mellan Svenskt Näringslivs arbetsgivarförbund och deras fackliga motparter har Svenskt Näringsliv genomfört en enkätundersökning. En webbenkät har ställts till arbetsgivarförbundens förhandlingschefer. Datainsamlingen skedde under juli, augusti och september 2015. Samtliga 37 tillfrågade förhandlingschefer har besvarat enkäten.

Frågeställningarna har rört omfattningen av centrala förhandlingar under åren 2010 till och med 2014. Lokala förhandlingar har inte berörts i enkäten.

Antalet centrala förhandlingar har satts i relation till hur många anställda som finns inom respektive sektor. Uppgifter om antal anställda har hämtats från Svenskt Näringslivs medlemsinformationssystem Tellus.

De olika sektorerna och vilka arbetsgivarförbund som ingår i respektive sektor framgår av bilaga 1.

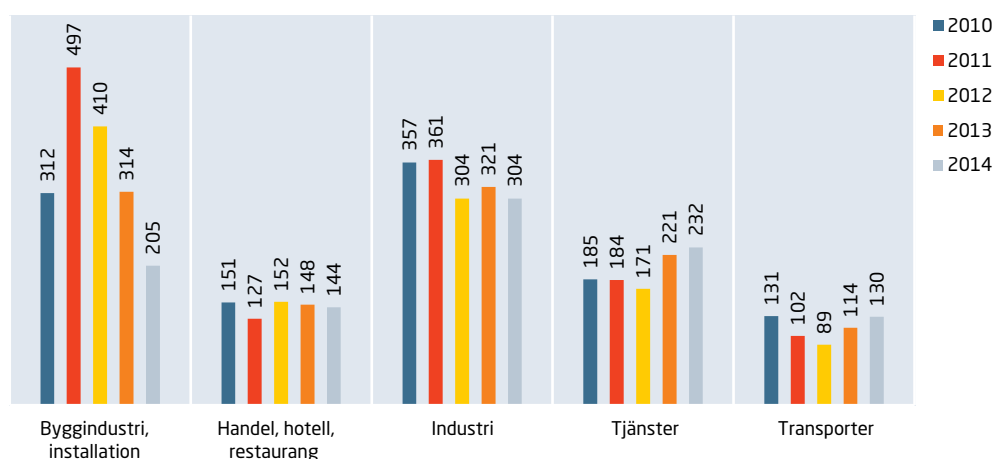
Antalet centrala förhandlingar

Under de fem granskade åren genomfördes 8 437 centrala förhandlingar mellan fackförbund och arbetsgivarförbund som är medlemmar i Svenskt Näringsliv. Det ger ett årligt snitt på knappt 1 700 centrala förhandlingar.

Arbetare

I bilden nedan visas antalet centrala förhandlingar per sektor och år för arbetare, det vill säga att de fördes med något av LO:s förbund som part. Staplarna summerar till 5 666 centrala förhandlingar.

Antal centrala förhandlingar per sektor och år för arbetare



Bygginndustri och installation

Den sektor där det förekommer flest centrala förhandlingar med LO-förbund är byggindustri och installation. Totalt 1 738 centrala förhandlingar genomfördes under de fem åren.

Av dessa förhandlingar fördes 1 046 mellan de två parterna Svenska Byggnadsarbetareförbundet, Byggnads, och Sveriges Bygginndustrier, BI. Såväl Byggnads som BI har även haft centrala förhandlingar med andra motparter, men utan att komma i närheten av det stora antalet centrala förhandlingar på detta avtalsområde.

Handel, hotell och restaurang

Parterna inom handel, hotell och restaurang genomförde 722 centrala förhandlingar angående arbetare 2010–2014.

Industri

Industrin är den sektor där det förekommer näst flest centrala förhandlingar med LO-förbund, 1 647 förhandlingar under fem år. Enstaka år har industrin högre tal än i byggsektorn. Sett till antalet anställda är industrin dock cirka tre gånger så stor som byggsektorn.

Tjänster

Inom sektorn tjänster har det förekommit 993 centrala förhandlingar med LO-förbund under fem år.

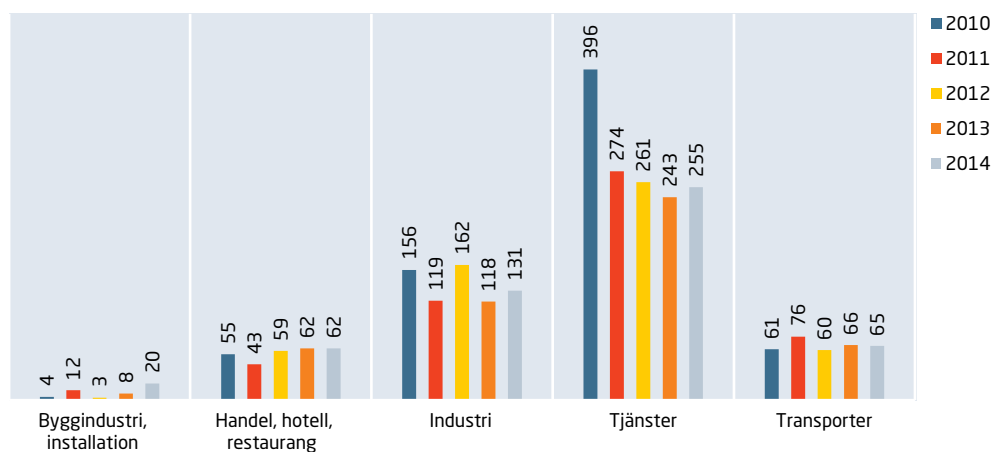
Transporter

Transporter är den sektor där det noterats lägst antal centrala förhandlingar angående arbetare under de fem åren, 566 förhandlingar.

Tjänstemän

Det är betydligt mindre vanligt med centrala förhandlingar på tjänstemannaområdet. Där förekom det 2 771 centrala förhandlingar åren 2010–2014. Det finns flest antal tjänstemän inom tjänstesektorn, vilket kan förklara det relativt högre antalet centrala förhandlingar i sektorn.

Antal centrala förhandlingar per sektor och år för tjänstemän



Bygginndustri och installation

Bygg- och installationssektorn utmärker sig även på tjänstemannaområdet, men här för ett mycket litet antal centrala förhandlingar, summa 47 under de undersökta åren.

Handel, hotell och restaurang

281 centrala förhandlingar inom sektorn avsåg tjänstemän.

Industri

Arbetsgivarna inom industrin genomförde 686 centrala förhandlingar med tjänstemannaorganisationer.

Tjänster

När det gäller tjänstemän är tjänstesektorn det område där det förekommit flest centrala förhandlingar, 1 429.

Transporter

När det gäller tjänstemän förekom 328 centrala förhandlingar inom transportsektorn.

Antalet centrala förhandlingar i relation till antalet anställda

Antalet anställda arbetare och tjänstemän skiljer sig mycket mellan de olika sektorerna. Antalet skiftar också mellan åren. 2014 var antalet anställda arbetare cirka 888 000 i medlemsföretagen. Flest anställda fanns i industrisektorn, cirka 301 000. Minst antal fanns i sektorn bygg och installation, cirka 117 000.

Antalet anställda tjänstemän var 2014 cirka 935 000. Störst antal tjänstemän fanns i tjänstesektorn, cirka 418 000, och minst antal i bygg och installation, cirka 43 000.

Det finns därför anledning att relatera antalet centrala förhandlingar till antalet anställda inom respektive sektor. Vi har för varje år 2010–2014 tagit fram antalet centrala förhandlingar i relation till antalet 100 000 anställda i sektorerna. Resultatet redovisas i följande diagram.

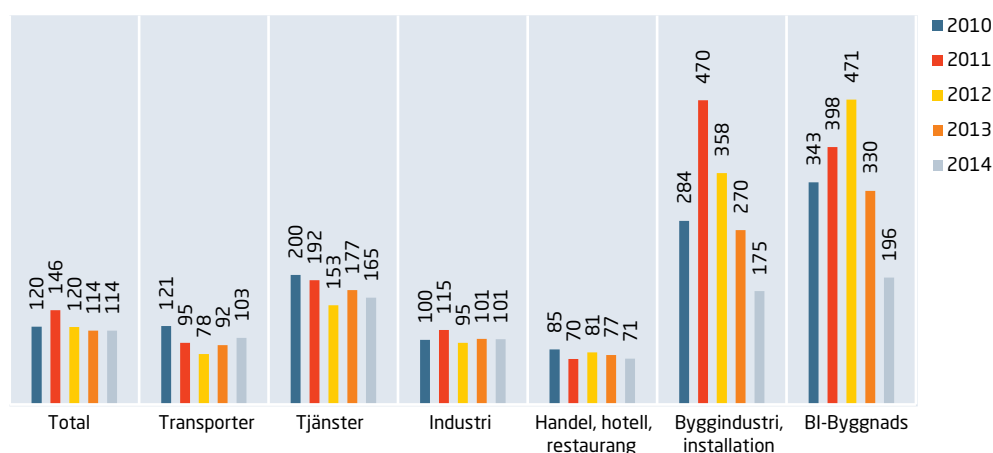
Arbetare

När antalet förhandlingar ställs i relation till antal anställda avviker sektorn bygg och installation än mer från övriga sektorer. Där är antalet centrala förhandlingar per 100 000 anställda vissa år mer än dubbelt så högt som inom den sektor som noterar näst flest centrala förhandlingar i relation till 100 000 anställda.

LO-förbund inom bygg och installation stod för 1 557 centrala förhandlingar per 100 000 anställda 2010–2014. Mellan de två parterna Sveriges Byggindustrier och Byggnadsarbetareförbundet förekom det 1 738 centrala förhandlingar per 100 000 arbetare inom avtalsområdet.

Inom övriga sektorer framkommer en mer likvärdig bild av antalet centrala förhandlingar när de ställs i relation till antalet anställda inom sektorerna.

Antal centrala förhandlingar per sektor, år och 100 000 arbetare



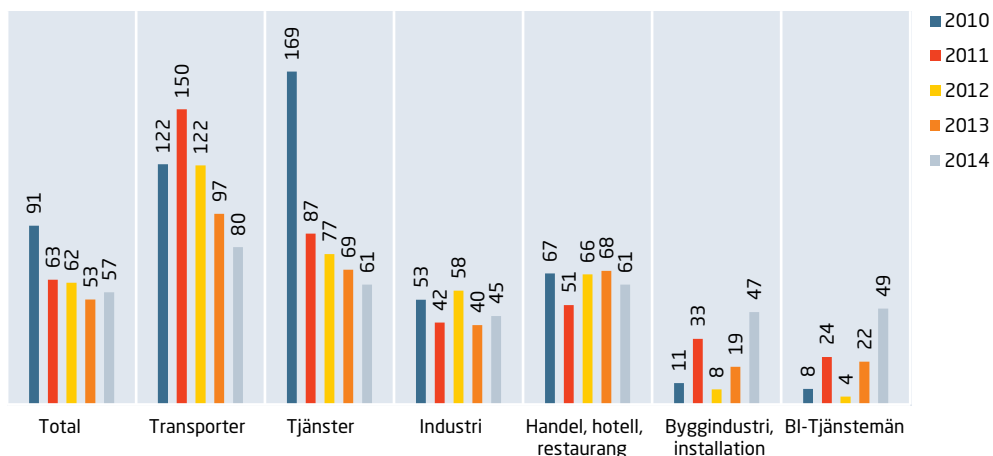
Tjänstemän

När antalet förhandlingar ställs i relation till antal anställda avviker sektorn bygg och installation från övriga sektorer även vad gäller tjänstemännen. Men avvikelsen gäller att tjänstemännen inom bygg och installation har ett *lägre* antal centrala förhandlingar, även sett i relation till antalet anställda i sektorn.

Tjänstemannaförbund inom bygg och installation stod för 118 centrala förhandlingar per 100 000 anställda åren 2010–2014. Mellan Sveriges Byggindustrier och tjänstemannamotparterna var motsvarande antal 107, alltså lägre än inom sektorn totalt sett.

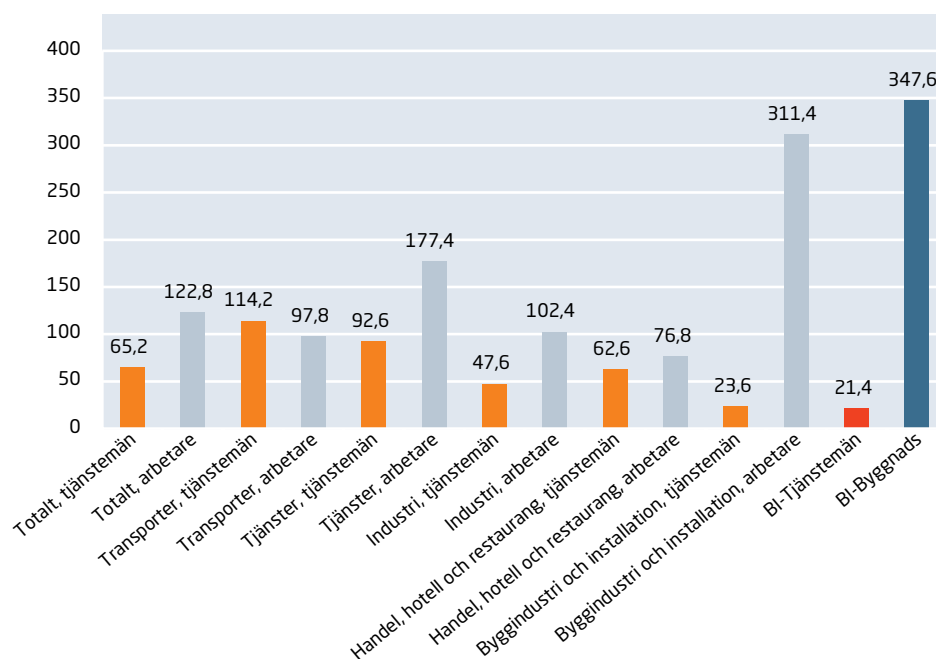
När det gäller tjänstemännen i övrigt framträder en mer jämn bild av antalet centrala förhandlingar. De jämförelsevis höga staplarna i början av den undersökta perioden inom transportsektorn och tjänstesektorn kan förklaras med ett relativt stort antal centrala förhandlingar under de åren i kombination med att antalet anställda tjänstemän därefter har ökat kraftigt i båda sektorerna.

Antal centrala förhandlingar per sektor, år och 100 000 tjänstemän



Bilden nedan sammanfattar i form av medelvärden antalet centrala förhandlingar i de olika sektorerna i relation till antal anställda. De högsta medelvärdena för förhandlingar avseende arbetare och de lägsta medelvärdena avseende tjänstemän återfinns båda inom sektorn bygg och installation – och än tydligare inom BI:s avtalsområden, med Byggnads som motpart och med tjänstemannamotparter.

Antal centrala förhandlingar per sektor och 100 000 arbetare respektive tjänstemän, snitt åren 2010-2014



I snitt genomfördes cirka 348 centrala förhandlingar per år och 100 000 anställda mellan Byggnads och BI 2010–2014. I sektorn som helhet var det i medeltal cirka 311 centrala förhandlingar per år. Det är ett betydligt högre snitt än i någon annan sektor. Närmast efter kommer tjänstesektorn med hälften så många centrala förhandlingar per antalet anställda arbetare, som mellan Byggnads och BI.

Den höga frekvensen av centrala förhandlingar gäller dock inte generellt för sektorn byggindustri och installation. När det gäller tjänstemän är det tvärtom. Där utmärker sig sektorn istället genom att ha det lägsta antalet centrala förhandlingar per 100 000 anställda, endast 24 per år i snitt och specifikt för förhandlingar mellan BI och dess tjänstemannamotparter cirka 21 per år.

Byggavtalet, det största avtalsområdet inom sektorn byggindustri och installation, kan alltså förklara många av de centrala förhandlingarna på arbetarområdet.

Diskussion

Syftet med denna rapport är i första hand att få fram fakta om antalet centrala förhandlingar inom näringslivets olika sektorer, i andra hand att ge underlag för diskussion om vad som kan förklara skillnaderna.

Rapporten ger inte svar på hur de centrala förhandlingarna fördelar sig på olika tvistetyper. Men möjligen skulle tendenserna ha blivit än tydligare om underlaget enbart bestod av kollektivavtalstvister om lön.

Att tvister uppstår i arbetslivet är inte konstigt, för detta finns tvistelösningsformer. Men vad kan förklara antalet tvister? Ett talesätt är att det ”inte är ens fel att två träter”. Det är dock stora skillnader inom sektorn bygg och installation mellan tvister med tjänstemännens organisationer och med Byggnads. Kan det vara så att en drivkraft bakom det stora antalet centrala förhandlingar är en avtalskonstruktion som inbjuder till och orsakar tvister?

En annan drivkraft kan vara ett fackförbunds bedömningar av hur förbundet bäst företräder sina medlemmar – att driva frågor till central förhandling kan vara en sådan bedömning. Ett fackförbund kan vilja motivera organisationens existens inför medlemmarna genom att sträva efter förhandlingstillfällen för att där försöka höja lönerna.

En rimlig ståndpunkt är att avtalets konstruktion inte i sig själv bör generera tvister. Tillsvidareanställning är idag huvudanställningsform inom byggindustrin. Historiskt var dock tidsbegränsade anställningar, ”objektsanställningar”, det vanliga. Anställningen gällde ett visst byggprojekt, ett objekt, och upphörde när bygget var färdigt. Objektsanställningen är i dag övergiven till förmån för tillsvidareanställning, men den lever ändå kvar i Byggavtalets löneregler. Löner med rörliga inslag, ackordslöner, förhandlas för enskilda nybyggnadsprojekt. Systemet med ackordslöner innebär också att nya förhandlingar för att revidera lönerna ska ske var 12:e vecka.

När löneöverenskommelser inte kan träffas leder det till tvister som förs till centrala förhandlingar. Den unika kvarlevan med täta förhandlingar om ackordslöner kan vara en förklaring till den höga frekvensen av centrala förhandlingar på Byggavtalets område.

Bilaga 1

Deltagande arbetsgivarförbund efter sektorstillhörighet

Byggindustri och installation

Elektriska Installatörsorganisationen,
EIO

Maskinentreprenörerna

Måleriföretagen i Sverige

Plåtslageriernas Riksförbund

Sveriges Byggindustrier

VVS Företagen

Handel, hotell, restaurang

Svensk Handel

Teknikgrossisternas
Arbetsgivareförening

Visita

Industri

Byggnadsämnesförbundet

EnergiFöretagens
Arbetsgivareförening

Grafiska Företagen

IKEM, Innovations- och
kemiarbetsgivarna i Sverige

Industriarbetsgivarna*

Livsmedelsföretagen

SLA, Skogs- och

Lantarbetsgivareförbundet

Teknikföretagen

TEKO, Sveriges Textil- och
Modföretag

Trä- och Möbelföretagen

Tjänster

Almega Samhallförbundet

Almega Tjänsteförbunden

Almega Tjänsteföretagen

Bemanningsföretagen

FAO, Försäkringsbranschens

Arbetsgivareorganisation

IT&Telekomföretagen

Medieföretagen

Vårdföretagarna

Transporter

Biltrafikens Arbetsgivareförbund

Motorbranschens
Arbetsgivareförbund

Petroleumbranschens
Arbetsgivareförbund

Sjöfartens Arbetsgivareförbund

Svenska Flygbranschen

Sveriges Bussföretag

Sveriges Hamnar

*Industriarbetsgivarna blev den 1 juli 2015 kollektivavtalsbärande förbund och part i centrala förhandlingar. De i Industriarbetsgivarna ingående förbunden har besvarat undersökningen. Dessa är Skogsindustrierna Arbetsgivareförbundet, Stål och Metall Arbetsgivareförbundet, Gruvornas Arbetsgivareförbund och SVEMEK.

www.svensktnaringsliv.se

Storgatan 19, 114 82 Stockholm

Telefon 08-553 430 00